

ÄNDRINGAR I LAGEN OM KLIENTAVGIFTER INOM SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDEN

Detta brev innehåller information om de väsentligaste ändringarna i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992, nedan klientavgiftslagen). Lagreformen gäller en delreform av klientavgiftslagen. Ändringarna i klientavgiftslagen träder i kraft från och med den 1 juli 2021. När det gäller avgiftstaket träder ändringarna i kraft den 1 januari 2022, eftersom uträkningen av avgiftstaket är bunden till kalenderåret. I förordningen om klientavgifter inom social- och hälsovården (912/1992, nedan klientavgiftsförordningen) kommer man samtidigt med att lagändringarna träder i kraft att upphäva förordningen till den del bestämmelser i den överförs till lagen.

Kommunernas och samkommunernas (nedan används termen kommun för både kommuner och samkommuner) klientavgifter samt beslut gällande dem ska uppdateras från och med 1 juli 2021 för att motsvara de ändrade bestämmelserna. När det gäller avgiftstaket ska ändringarna ha verkställts i kommunerna vid ingången av 2022. Kommuninvånarna ska informeras om ändringarna.

De viktigaste ändringarna och deras syfte

Syftet med de verkställda ändringarna är att främja jämställdheten när det gäller hälsa och tillgång till vård. I och med ändringarna i klientavgiftslagen blir fler tjänster avgiftsfria och avgifterna skäligare. Fler tjänster än tidigare, såsom besöks- och åtgärdsavgifter i fråga om mun- och tandvård samt avgifter för tillfällig hemsjukvård, kommer framöver att räknas in i avgiftstaket.

I fortsättningen kommer lagen även att omfatta avgifterna för långvarig boendeservice enligt socialvårdslagen. Avgifterna för serviceboende har över huvud taget inte funnits med i klientavgiftslagen, och därför har kommunernas avgifter varierat kraftigt. I avgifterna för serviceboende tillämpas i fortsättningen två olika avgiftsgrunder: i så kallat vanligt serviceboende bestäms avgifterna såsom avgifter för fortlöpande och regelbunden service i hemmet och i serviceboende med heldygnssorg (så kallat effektiviserat serviceboende) bestäms avgifterna i stort sett på samma sätt som i långvarig sluten vård eller långvarig familjevård.

Bestämmelserna för fortlöpande och regelbunden service i hemmet har överförts från förordningen till lagen, och i fortsättningen bestäms maximiprocenten för avgifterna mer exakt än hittills enligt antalet timmar.

Klientens rättsskydd främjas och stärks på olika sätt i lagen. I lagen har man bland annat preciserat innehållskraven för avgiftsfakturan och beslutet samt bestämmelserna om ändringsökande. Genom dessa ändringar vill man förtydliga och precisera regleringen samt betona att ändring kan sökas i fråga om alla klientavgifter, också i så kallade jämnstora klientavgifter.

Bestämmelserna i klientavgiftslagens 11 §, i vilken föreskrivs om nedsättning och efterskänkande av avgift, har förstärkts. I lagen betonas att nedsättning av en avgift ska prioriteras i förhållande till utkomststöd. I lagen föreskrivs också om kommunernas skyldighet att informera klienten om nedsättning och efterskänkande av avgift. Målet är att undvika att klienterna måste ty sig till utkomststöd för att klara av klientavgifterna. I stället ska kommunerna tillämpa bestämmelserna om nedsättning av avgifter, så som förutsätts i lagen.

I delreformen gjordes det inga ändringar i 4 §, som gäller avgiftsfri socialservice. Detta innebär till exempel att det inte har gjorts några ändringar i avgifterna för handikappservice.

I delreformen har det inte heller gjorts några ändringar i klientavgiftslagens allmänna principer. Kommunen kan även i fortsättningen ta ut avgifter för social- och hälsovårdstjänster, om inte dessa föreskrivits som avgiftsfria i lag.

I klientavgiftslagen föreskrivs uttryckligen om maximibeloppet i euro eller procent för vissa avgifter. Enligt 2 § i klientavgiftslagen får avgiften dock vara högst lika stor som kostnaderna för serviceproduktionen. Kommunen kan ta ut lägre avgifter än vad som anges i lagen eller ordna tjänsten avgiftsfritt.

Uttag av avgift, innehållet i fakturan och beslutet samt ändringsökande (2 a, 2 b, 15 §)

Genom 2 a § i lagen uttag av avgift förtydligas att uttag av avgifter hör uttryckligen till kommunen, och att kommunen inte kan överföra rätten att ta ut avgifter till tjänsteproducenten. För köpta tjänster tas ut samma avgifter som för tjänster som kommunen själv producerat.

Kommunen ska ge klienten en faktura för avgiften samt ett beslut om avgiften, som bestäms enligt dennes betalningsförmåga. Närmare bestämmelser om vad som ska framgå av fakturan och beslutet finns i 2 a och 2 b § i lagen. Av fakturan ska, förutom faktureringsuppgifterna, åtminstone framgå bland annat den service för vilken avgiften tas ut, avgiftens storlek och avgiftsgrunden, den serviceproducent som tillhandahållit den service för vilken avgiften tas ut samt kontaktuppgifterna till den aktör av vilken klienten kan begära ytterligare upplysningar. Även uppgiften om avgiftstaket ska framgå av fakturan. Av avgiftsbeslutet ska, förutom avgiftens storlek, åtminstone framgå uppgifter om avgiftsgrunden, vilket i praktiken betyder en beräkning utifrån vilken avgiften har fastställts.

I 15 § i lagen föreskrivs uttryckligen att omprövning av ett beslut eller en faktura om klientavgifter får begäras. En anvisning om hur man begär omprövning ska bifogas en faktura som inte gäller avgifter som bestäms enligt betalningsförmågan. En anvisning om hur man begär omprövning kan bifogas fakturan eller så kan den finnas ingå i fakturan. När det gäller avgifter som bestäms enligt betalningsförmågan, ska en anvisning om hur man begär omprövning fogas till avgiftsbeslutet, som klienten får begära omprövning av. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen.

Ändringar som gäller avgiftsfria hälsovårdstjänster (5 §)

I lagens 5 §, som gäller avgiftsfria hälsovårdstjänster, har det tagits in nya avgiftsfria hälsovårdstjänster. Bestämmelserna om avgiftsfria tjänster har också till vissa delar förtydligats. För öppenvårdstjänster inom primärvården (inklusive mun- och tandvård) får inte heller i fortsättningen avgifter tas ut av dem som inte fyllt 18 år.

- Avgifter får i fortsättningen inte tas ut ens av dem som fyllt 18 år för besök på sjukskötares, hälsovårdares eller barnmorskas mottagning. Mottagningarna ska vara avgiftsfria för alla, oavsett hur tjänsten ordnas (även t.ex. tjänster på distans). Avgiftsfriheten gäller för mottagningar där en skötare har huvudansvaret för vården. Om vårdansvaret vid klientens besök tydligt överförs från en skötare till en läkare, får av den som fyllt 18 år avgift tas ut för läkartjänster inom den öppna sjukvården vid hälsovårdscentraler.
- Avgifter får inte heller tas ut ens av dem som fyllt 18 år för öppenvårdstjänster i primärvården med anknytning till mentalvårdsarbete som anordnats enligt 27 § i hälso- och sjukvårdslagen. Bestämmelserna om avgifter har i nuläget varit något oklara och därför har de nu förtydligats. Mentalvårdsarbete i primärvårdens öppenvård med olika vårdformer är avgiftsfritt för alla klienter oavsett ålder. Avgifter får inte heller tas ut för vård i serie i mentalvårdsarbetet, som till exempel psykoterapisessioner. Besökets huvudsakliga skäl bestämmer avgiftsfriheten för tjänsterna med

anknytning till mentalvårdsarbetet. Öppen sjukvård är avgiftsfri för klienten när anledningen till besöket uttryckligen är ett mentalhälsoproblem. I primärvården får man även i fortsättningen ta ut en avgift för anstaltsvård enligt 27 § i hälso- och sjukvårdslagen.

- I fortsättningen får avgifter inte tas ut ens av den som fyllt 18 år när det gäller tjänster inom skolhälsovården enligt 16 § i hälso- och sjukvårdslagen. Ändringen utvidgar avgiftsfriheten att gälla också den som fyllt 18 år.
- Även 5 § har förtydligats när det gäller terapiavgifter. För fysioterapi, neuropsykologisk rehabilitering, näringsterapi, fotvård, talterapi, ergoterapi och annan med dessa jämförbar behandling, som förbättrar och upprätthåller funktionsförmågan och som ges av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, får avgift tas ut av den som fyllt 18 år, också när detta sker via fjärranslutning. Vid fastställande av klientavgiften för terapi eller vård ska man dessutom beakta bestämmelserna i 2 § i klientavgiftslagen och 7 och 11 § i klientavgiftsförordningen. Storleken på avgiften för individuell fysioterapi begränsas av bestämmelsen i 7 § om avgiftens maximibelopp, och därtill begränsas maximibeloppet för terapi i serie av 11 § i förordningen som föreskriver om maximiavgifterna för vård i serie. Avgifter får tas ut för talterapi i primärvården, men inte för vård i serie för behandling av tal- och röststörningar. När det gäller övriga individuella avgiftsbelagda terapier har man inte uttryckligen begränsat avgiften i lagstiftningen. När det gäller dessa terapier begränsas maximibeloppet av 2 § i klientavgiftslagen. Enligt den får avgiften vara högst lika stor som kostnaderna för serviceproduktionen. Det vore ändamålsenligt att i praktiken bestämma avgiften på motsvarande nivå som avgiften för individuell fysioterapi och vård i serie. Avgiftens storlek får inte bli ett hinder för klienten att söka nödvändig vård.
- Bestämmelserna om avgiftsfriheten för primärvårdens läkarintyg och läkarutlåtanden har förtydligats. Avgift får inte tas ut för sådant intyg eller utlåtande, som klienten behöver för vård eller rehabilitering, för läkemedelsättning med stöd av 5 kap. i sjukförsäkringslagen (1224/2004) eller för påvisande av behovet av sådan kortvarig sjukledighet vars varaktighet är högst den självrisktid som avses i 8 kap. 7 § 1 och 2 mom. i den lagen. För andra intyg och utlåtanden från yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården får avgift tas ut. Om avgiftens högsta belopp bestäms också i fortsättningen i 23 § i klientavgiftsförordningen.
- Det helt nya i lagen är att avgift för undersökning och vård som en poliklinik ger inte får tas ut av den som är under 18 år. Avgift för dagkirurgi kan dock tas ut, om detta inte görs på polikliniken. Avgiftsfriheten gäller också till exempel service som ordnas via fjärranslutning.
- Hälsovårdstjänster som erbjuds av så kallade Seri-stödcentraler för sexualbrottsoffer, inklusive så kallade satellitstödcentraler, ska i fortsättningen vara avgiftsfria. Avgiftsfria är också sådana undersökningar och sådan vård och uppföljning som polikliniker för mödravård ger gravida som använder berusningsmedel.
- Regleringen av avgiftsfrihet för tjänster enligt lagen om smittsamma sjukdomar har förtydligats och delvis utvidgats. För tydlighetens skull har avgiftsfriheten utvidgats att gälla karantän för den som konstaterats eller med fog misstänks ha utsatts för en allmänfarlig smittsam sjukdom, för vilken avgift sannolikt inte heller hittills har tagits ut. Dessutom har avgiftsfriheten utvidgats så att den i fortsättningen gäller undersökning och behandling av övervakningspliktiga smittsamma sjukdomar såsom hivinfektion, schanker (nytt), gonorré och sådana klamydiainfektioner som sprids vid könsumgänge och även läkemedel som ordinerats för behandling och förebyggande av dessa sjukdomar. I praktiken

gäller utvidgningen av avgiftsfriheten läkemedel avsedda för att förebygga hivinfektion, eftersom det för nuvarande endast finns medicinering för förebyggande av hivinfektion.

Avgiftstak (6 a §)

När avgiftstaket har nåtts är de tjänster som räknas in i avgiftstaket avgiftsfria för klienten till slutet av kalenderåret i fråga (uppföljningsperioden omfattar ett kalenderår). Endast för kortvarig sluten vård och service på institution får man ta ut en så kallad avgift för uppehälle också efter att avgiftstaket har nåtts.

Listan över de avgifter för tjänster som beaktas i avgiftstaket har utvidgats och delvis förtydligats. Även i fortsättningen beaktas endast jämnstora avgifter i avgiftstaket. Nya avgifter som beaktas i avgiftstaket är:

- klientavgifterna för undersökning och vård inom mun- och tandvården (9 § i klientavgiftsförordningen), förutom tandtekniska utgifter. Till exempel avgifterna för andelen av den tandprotetiska vårdens kliniska arbete beaktas i avgiftstaket, men rent tandtekniska utgifter (utgifterna för det tandtekniska laboratoriet) beaktas inte.
- avgifterna för specialiserad sjukvård som hänför sig till mun och käkar inom primärvården (9 a § i klientavgiftsförordningen)
- avgifterna för tillfällig hemsjukvård och hemsjukhusvård (obs! avgifterna för hemservice och hemvård står även i fortsättningen utanför avgiftstaket)
- också avgifterna för individuella terapier (inklusive neuropsykologisk rehabilitering). Tidigare har avgifterna för individuell fysioterapi och vård i serier beaktats i avgiftstaket. I fortsättningen beaktas även avgifterna för övriga individuella terapier och motsvarande vård i avgiftstaket
- avgifter som betalats av utkomststödet
- även avgifterna för tjänster med fjärranslutning beaktas i avgiftstaket.

Klienten ska också i fortsättningen själv kontrollera när avgiftstaket har nåtts. Möjligheten att överföra kontrollansvaret från klienten till myndigheten utreds i den fortsatta beredningen av klientavgiftslagen. Klienten ska informeras om och få vägledning i frågor som gäller avgiftstaket och dess uppföljning. Av fakturan ska framgå om avgiften beaktas i avgiftstaket eller inte, och om avgiften beaktas, ska det framgå av fakturan att klienten själv ska kontrollera när avgiftstaket har överskridits (se 2 a § om vilka uppgifter fakturan ska innehålla).

Avgiftstakets eurobelopp blir oförändrat (683 euro år 2021). Eurobeloppet kommer dock att justeras enligt förändringen i index, samtidigt som regleringen gällande avgiftstaket träder i kraft, med andra ord den 1 januari 2022. De indexjusterade eurobeloppen publiceras under år 2021.

Avgifter som bestäms enligt betalningsförmågan

I fortsättningen kommer tillämpningen av betalningsbestämmelser för servicens långvarighet enligt betalningsförmågan definieras i lagen (7 b §). Kommunen får ta ut en avgift enligt 7 c och 10 e § som bestäms enligt användarens betalningsförmåga, om servicen beräknas pågå eller de facto har varat i minst den tid som föreskrivs i lagen.

För i socialvårdslagen avsedd boendeservice, familjevård som avses i familjevårdslagen och professionell familjevård, anstaltsvård som avses i hälsovårdslagen samt anstaltservice som avses i socialvårdslagen, är förutsättningen för långvarighet minst 3 månader. Förutsättningen för långvarigheten av hemservice

(hemsjukvård, hemsjukhusvård, hemservice, hemvård) är att klienten får service minst en gång i veckan och servicen dessutom beräknas pågå i minst två månader, eller om servicen de facto redan varat i minst 2 månader.

Tillsvidare fastställer kommunen avgiften enligt användarens betalningsförmåga. Kommunen ska justera avgiften i de situationer som anges i 10 § i lagen samt på ansökan av klienten eller klientens företrädare. Vid fastställande av avgiften ska klientens familjeförhållanden samt inkomstuppgifter och möjliga avdrag från inkomsterna utredas. Bestämmelser om hur avbrott i servicen påverkar klientavgiften finns i 10 § i lagen.

Paragrafen om kommunens rätt att få upplysningar (14 a §) motsvarar i huvudsak de nuvarande bestämmelserna. En ändring har dock gjorts i paragrafen. Enligt den har kommunen rätt att få uppgifter från banken endast om kommunen inte fått tillräckliga uppgifter för fastställande av avgiften av klienten eller hans eller hennes lagliga företrädare eller andra instanser enligt 1 mom. i paragrafen, eller om det finns grundad anledning att misstänka att de uppgifter som klienten eller klientens företrädare har lämnat är otillräckliga eller opålitliga. Begäran ska framställas skriftligen till banken. Innan begäran framställs ska klienten eller hans eller hennes make/maka (om det finns behov att begära uppgifter om makarna) underrättas om begäran. Endast en tjänsteinnehavare som förordnats av en nämnd som inrättats av fullmäktige är berättigad att fatta beslutet om att framställa begäran.

Långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig familjevård och långvarig slutenvård (7 c §)

I 7 c § i lagen bestäms om avgifterna för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig familjevård och långvarig slutenvård. En kommun får ta ut en månadsavgift av klienten för nämnda service, och den fastställs enligt klientens (samt eventuell makes/makas) nettoinkomster per månad. Avgiften får utgöra högst 85 procent av klientens nettoinkomster per månad från vilka först gjorts de avdrag som anges i lagen. Under vissa förutsättningar, som föreskrivs närmare i lagen, kan avgiften bestämmas på basis av makarnas sammanräknade inkomster. Den avgift som tas ut av makarna kan uppgå till högst 42,5 procent av de sammanräknade nettoinkomsterna per månad. Också här måste man först göra de avdrag som anges i lagen.

I regel ska klienten ha 15 procent av inkomsterna till sitt förfogande för personligt bruk (makar 57,5 %). I lagen bestäms om det så kallade minimibeloppet som ska stå till klientens förfogande. Kommunen ska se till att klienten till sitt förfogande för personligt bruk har ett belopp, som för klienter inom serviceboende med heldygnsomsorg och klienter inom familjevård, ska vara minst 164 euro per månad och för klienter i slutenvård minst 110 euro per månad. Klienten ska till sitt förfogande för personligt bruk ha ett minimibelopp även om avgiften bestäms på basen av makarnas sammanräknade inkomster.

En avgift som avses i 7 c § får inte tas ut för familjevård med stöd av barnskyddslagen, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda eller lagen om service och stöd på grund av handikapp. Avgift enligt 7 c § får emellertid inte tas ut för sådan medicinsk rehabilitering på en institution som avses i 29 § i hälso- och sjukvårdslagen, för rehabilitering som avses i 2 § i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda eller för anstaltsvård som avses i 57 § i barnskyddslagen. Om avgifterna för tjänster som nämns ovan föreskrivs särskilt.

Inkomster som ligger till grund för bestämmande av avgift (10 b §): När en avgift enligt 7 c § bestäms, beaktas klientens (eller klientens makes) fortlöpande eller årligen återkommande inkomster minskat med kostnaderna för inkomstens förvärvande samt förskottsinnehållning och förskottsbetalning (nettoinkomster). Som fortlöpande inkomst beaktas inkomst som fortlöper i minst tre månader från det att avgiften fastställts. Årligen återkommande inkomster är till exempel dividend- eller ränteinkomster. Som inkomst beaktas vidare skattefria inkomster samt kalkylerad inkomst av skog, om vilken föreskrivs närmare i

10 §. Bestämmelserna om kalkylerad skogsinkomst förblir principiellt oförändrade. Bland annat tillfälliga engångsbelopp eller kostnadsersättningar ska inte beaktas som inkomster.

I lagen föreskrivs om de inkomster som inte beaktas som inkomst när avgiften fastställs. Som inkomst beaktas inte skattefria sociala förmåner enligt 92 § i inkomstskattelagen (1535/1992), med undantag för vad som särskilt föreskrivs i klientavgiftsslagen, såsom handikappbidrag och vårdbidrag för pensionstagare (med undantag för veteran tillägg som betalas ut som en del av vårdbidraget), som beaktas som inkomst. Sådant underhåll för barn som avses i 4 § i lagen om underhåll för barn beaktas inte heller som inkomst. Fortlöpande eller årligen återkommande understöd eller hederspris beaktas som inkomst till den del de utgör skattepliktig inkomst enligt 82 § 2 mom. i inkomstskattelagen. Med den nuvarande regleringsformen är listan över de så kallade privilegierade inkomsterna, eller inkomster som inte beaktas vid fastställande av avgiften, mycket mer omfattande än för närvarande och således lättare att uppdatera, eftersom varje ändring inte förutsätter en uppdatering av klientavgiftslagstiftningen.

Om klientens månadsinkomster varierar, beaktas som månadsinkomst den genomsnittliga månadsinkomsten under de 12 föregående månaderna.

Avdrag vid fastställande av avgiften (10 c och 10 d §): Följande avdrag ska göras från klientens (eventuell makes/makas) inkomster innan avgiften för långvarigt serviceboende, familjevård eller anstaltsvård fastställs:

- underhållsbidrag samt andra motsvarande kostnader som föräns av personens faktiska familjeförhållanden (obs! underhållsbidraget avdras inte, om den som är mottagare av underhållsbidraget är make eller maka till klienten och makarna har levt i gemensamt hushåll omedelbart innan servicen inleddes)
- sådan av en skiftesman eller domstol förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (26/2011) som han eller hon ska betala i pengar,
- förmån som han eller hon ska betala i pengar och som har förbehållits för viss tid eller på livstid (så kallad sytning)
- grundavgiften för intressebevakarens arvode och vars storlek bestäms med stöd av 44 § 5 mom. i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) (för närvarande 440 euro eller 280 euro på årsnivå)
- fullmäktiges arvode dock högst till beloppet av ovan avsedda grundavgift för intressebevakarens arvode.

Utöver ovannämnda avdrag ska klientens faktiska boendeutgifter före förflyttning till långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig familjevård eller långvarig slutenvård dras av från inkomsterna (kostnaderna för tidigare egen bostad). Bestämmelsen syftar till att säkerställa att klienten har tillräckligt med tid att ordna boendekostnaderna efter att ha fått plats i långvarig service och detta annars skulle orsaka honom eller henne dubbla kostnader, både för egen bostad och för anstaltsvård eller boendeservice.

Boendekostnaderna beaktas som faktiska kostnader. Om inga kostnader uppkommer efter det att servicen inletts, görs inget avdrag. Om till exempel en bostad som klienten äger säljs eller hyrs ut inom två månader från det att servicen har inletts, kan boendekostnaderna för två månader beaktas som avdrag från inkomsterna.

Boendekostnaderna beaktas enligt följande:

- i fråga om ägarbostad de nödvändiga och skäliga utgifterna för ägarbostaden under de senaste sex månaderna

- hyran för en hyresbostad och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet under den uppsägningstid för hyresgästen som avses i 52 § i lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995)
- det bruksvederlag för tre månader för en bostadsrättsbostad som avses i 16 § i lagen om bostadsrättsbostäder (650/1990) och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet.

Utöver redan nämnda avdrag får avdrag från inkomsterna göras i serviceboende med heldygnsomsorg och familjevård för kostnaderna för läkemedel, kliniska näringspreparat och bassalvor.

- Kostnaderna för läkemedel m.m. som förskrivits av en i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården avsedd yrkesutbildad person och som ska ersättas med stöd av sjukförsäkringslagen dras av som faktiska kostnader, dock högst till beloppet av den årssjälvrisk som avses i sjukförsäkringslagen. Läkemedelskostnaderna dras av enligt utredning som lämnas av klienten eller dennes företrädare.
- Kostnaderna för andra läkemedel, kliniska näringspreparat och bassalvor än de som är ersättningsgilla enligt sjukförsäkringslagen ska beaktas till den del som en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården har bedömt att de är behövliga för klientens hälsa. Lagen föreskriver inget tak i euro för beaktande av dessa kostnader. Kostnaderna för läkemedel dras av på basis av klientens eller dennes företrädarens fritt formulerade ansökan, med ett utlåtande av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården eller annan pålitlig utredning om nödvändigheten för klientens hälsa som bilaga. Trots att avdrag enligt andra än sjukförsäkringslagen utgår från klientens eller klientens företrädarens ansökan ska kommunen informera klienten om möjligheten att få kostnaderna beaktade som avdrag samt bistå klienten i uppgörande av en ansökan. I praktiken kunde det vara ändamålsenligt att begära om ansökningsuppgifter i samband med kommunernas betalningsanvisningar och/eller uppgörande av inkomst- och avdragsförklaringar.
- Tillsvidare kan kommunen beakta läkemedelskostnaderna på basis av faktiska eller uppskattade kostnader. Om läkemedelskostnaderna ändå förändras, ska avgiftsbeslutet justeras så som för övrigt också när inkomsterna och avdragen ändras.
- I princip kan klientavgifter som klienten betalt för hälsovårdstjänster inte beaktas som avdrag från inkomsterna. Dessa avgifter kan dock beaktas som kostnader vid bedömningen av nedsättning eller efterskänkande av klientavgiften.

I serviceboende med heldygnsomsorg ska man som avdrag från inkomsterna även beakta skäliga boendekostnader som uppstår för klienten i serviceboendet. Som boendekostnader ska åtminstone skälig hyra, och utöver den, även andra möjliga obligatoriska boendekostnader dras av. Utgångspunkten är att boendekostnaderna beaktas till sitt faktiska belopp, men vid bedömning av skäligheten kan man även beakta boendets allmänna kostnadsnivå i området. I bedömningen av boendekostnadernas skälighet ska man även beakta klientens servicebehov i sin helhet samt klientens totalekonomiska ställning.

Det bör beaktas att i serviceboende med heldygnsomsorg som ordnas med stöd av socialvårdslagen får avgift inte tas ut för så kallade stödtjänster i samband med serviceboendet. Separata stödtjänstavgifter får inte heller tas ut i slutna vård eller familjevård.

Fortlöpande och regelbunden service i hemmet samt långvarig boendeservice (10 e §)

Avgifterna för fortlöpande och regelbunden service i hemmet (nedan hemvård) har lyfts från förordningen in i lagen och avgiftsbestämmelserna har också ändrats till vissa delar (avgiftstabellen samt beaktade inkomster).

Avgiften för långvarig boendeservice enligt socialvårdslagen (nedan boendeservice), som hittills inte har reglerats i lagen, kommer i fortsättningen att fastställas enligt enhetliga principer med hemvårdsavgifterna.

Avgiften för fortgående och regelbunden service i hemmet samt för långvarig boendeservice bestäms utifrån klientens behov, antalet servicetimmars, klientens betalningsförmåga och familjens storlek på samma sätt som tidigare i fråga om avgiften för hemvård. Klientens servicehelhet ska motsvara det som anges i servicebeslutet. Sker det ändringar i servicebehovet eller tillhandahållandet av service, ska servicebeslutet ändras och även avgiftsbeslutet justeras.

I fortsättningen kommer de maximiavgifter som kan tas ut med stöd av lagstiftningen att fastställas mer exakt enligt antalet timmar. I lagen har tagits in en tabell över de maximala avgiftsprocenter som kommunen ska följa när avgiften fastställs. Kommunen kan dock ta ut en lägre avgift än vad som föreskrivs i lagen. De avgifter som kommunen tar ut får inte med något timantal överskrida den högsta avgift som anges i avgiftstabellen i lagen.

Kommunen får ta ut en skälig avgift för de stödtjänster i samband med hemvård och boendeservice som ingår i klientplanen (10 h §).

Klienten betalar själv för sitt boende och dessa kostnader dras inte av när avgiften fastställs (med undantag av bestämmelserna om möjlig nedsättning eller efterskänkande av klientavgiften, där klientens totalekonomiska ställning ska granskas).

Inkomster som ska beaktas vid bestämmande av avgiften för service i hemmet och vanligt serviceboende (10 f §): Som månadsinkomst ska kommunen beakta klientens och klientens makes eller makas fortlöpande eller årligen återkommande skattepliktiga förvärvs- och kapitalinkomster (bruttoinkomster) och skattefria inkomster minskat med kostnaderna för inkomstens förvärvande. Inkomst av skog beaktas som kalkylerad inkomst enligt 10 § i lagen. Som inkomst beaktas inte skattefria sociala förmåner enligt 92 § i inkomstskattelagen med undantag för underhållsstöd och vårdbidrag för pensionstagare. Det veterantillägg som betalas ut som en del av vårdbidraget för pensionstagare beaktas inte som inkomst. Fortlöpande eller årligen återkommande understöd eller hederspris beaktas som inkomst till den del de utgör skattepliktig inkomst enligt 82 § 2 mom. i inkomstskattelagen. Om klientens månadsinkomster varierar, beaktas som månadsinkomst den genomsnittliga månadsinkomsten under de 12 föregående månaderna.

Följande avdrag ska göras från inkomsterna (10 g och 10 c § - motsvarande som de avgifter för långvarig service som anges ovan):

- underhållsbidrag samt andra motsvarande kostnader som förädlats av personens faktiska familjeförhållanden (obs! underhållsbidrag dras inte av, om den som är mottagare av underhållsbidraget är make eller maka till klienten och makarna har levt i gemensamt hushåll omedelbart innan servicen inleddes)
- sådan av en skiftesman eller domstol förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (26/2011) som han eller hon ska betala i pengar
- förmån som han eller hon ska betala i pengar och som har förbehållits för viss tid eller på livstid (så kallad sytning)
- grundavgiften för intressebevakarens arvode och vars storlek bestäms med stöd av 44 § 5 mom. i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) (för nuvarande 440 euro eller 280 euro på årsnivå)
- fullmäktiges arvode dock högst till beloppet av ovan avsedda grundavgift för intressebevakarens arvode
- faktiska boendekostnader vid övergång till serviceboende (med andra ord ska kostnaderna för tidigare egen bostad beaktas på samma sätt som vad som konstateras ovan i samband med andra avdrag för kostnader för långtidsservice).

Nedsättning och efterskänkande av klientavgift (11 §)

I 11 § i lagen föreskrivs att en avgift som fastställts för socialvårdsservice och en sådan avgift för hälsovårdsservice som bestämts enligt en persons betalningsförmåga ska efterskännas eller nedsättas till den del förutsättningarna för personens eller familjens försörjning eller förverkligandet av personens lagstadgade försörjningsplikt äventyras av att avgiften tas ut.

Denna skyldighet gäller socialtjänsternas alla avgifter, både inkomstrelaterade och jämnstora avgifter, även transporttjänsternas självriskandelar. När det gäller hälsovårdstjänster gäller den direkta skyldigheten inkomstrelaterade avgifter för hälsovårdens tjänster (långvarig anstaltsvård, fortlöpande och regelbunden hemsjukvård). Enligt paragrafens 2 mom. kan kommunen fatta beslut om nedsättning av även andra avgifter än de som förutsätts enligt lagen, till exempel av alla jämnstora avgifter för hälsovårdstjänster eller en del av dem.

I vissa fall kan prioritering av nedsättning eller efterskänkande av avgifter enligt förvaltningslagens allmänna förvaltningsrättsliga principer gälla alla avgifter. Detta kan gälla till exempel i situationer där uttag av en avgift inte kan anses vara proportionerlig på grund av att kommunen redan på förhand vet att klienten blir tvungen att ty sig till utkomststöd för att kunna betala avgiften. I praktiken förutsätter en dylik situation att kommunen på förhand känner till klientens ekonomiska situation.

I grundlagen tryggas alla rätten till tillräckliga social- och hälsovårdstjänster. För ingen ska den ekonomiska ställningen utgöra ett hinder för att söka nödvändig vård. I sitt utlåtande har grundlagsutskottet konstaterat att klientavgifterna inte får leda till en situation där personer som behöver dem i sista hand måste ty sig till utkomststöd. (GrUU 10/2009 och GrUU 21/2016).

I lagen föreskrivs om prioriteten av nedsättning och efterskänkande av avgiften i förhållande till utkomststödet. Syftet med bestämmelsen är att öka kommunernas medvetenhet om skyldigheten till nedsättning samt om grundlagsutskottets nämnda ställningstagande, enligt vilket nedsättning av avgiften i förhållande till utkomststödet ska prioriteras. Avgifterna ska inte överföras för att betalas av utkomststödet, utan kommunen ska i första hand göra en bedömning av klientavgiftens nedsättning eller efterskänkande, och utifrån denna bedömning fatta beslut om nedsättning av avgiften. Prioriteringen av nedsättningen utgör inget hinder för att bevilja utkomststöd för klientavgiften, inte heller i en situation där behandlingen av ett ärende om nedsättning och efterskänkande av klientavgiften pågår. I sitt beslutsfattande ska kommunen se till att beslutsfattandet i ärenden om nedsättning och efterskänkande av avgifter sker enligt grundlagen och förvaltningslagen utan omotiverat dröjsmål, och att klienten får ett motiverat beslut i ärendet med anvisningar om hur man begär omprövning.

I klientavgiftslagen har man inte noggrannare bestämt om de kriterier för när klientens eller familjens utkomst äventyras. Bedömningen av nedsättning eller efterskänkande av klientavgiften ska göras på basis av en bedömning av klientens och familjens totalekonomiska ställning. För varje klient ska det göras en individuell bedömning från fall till fall. Vid bedömningen av om klientens och familjens utkomst äventyras ska den totalekonomiska ställningen bedömas ur ett perspektiv där beviljandet av utkomststöd för klientavgiften är ett sistahandsalternativ. Ur detta perspektiv är det ändamålsenligt att i samband med lättnader i klientavgiften bedöma klientens och familjens totalekonomiska ställning med tanke på klientens fördel och utifrån en övergripande bedömning. Med tanke på en enhetlig tillämpning är det ändamålsenligt att kommunen tillämpar prövning samt fastställer kriterier för nedsättning och efterskänkande av klientavgiften.

Till 11 § i klientavgiftslagen har fogats en bestämmelse om kommunens informationsskyldighet. Syftet med bestämmelsen är att förbättra klientens tillgång till information och rättsskydd. Kommunen ska informera

klienten om vad som föreskrivs om nedsättning och efterskänkande av avgiften. Informationen ska ges före den första servicehändelsen, i samband med händelsen eller senast när avgiften uppbärs och i en sådan form att klienten tillräckligt väl förstår dess innehåll. I princip ska klienten få informationen innan avgift tas ut. Klienten ska också ges namnet på och kontaktuppgifterna till den aktör av vilken klienten vid behov kan begära ytterligare upplysningar.

Eftersom kommunerna i regel inte automatiskt har uppgifter om klientens eller familjen totalekonomiska ställning, ska tillämpning av bestämmelsen om nedsättning av avgiften också i fortsättningen basera sig på en ansökan av klienten eller klientens företrädare om nedsättning eller efterskänkande av avgiften. Klienten ska ges anvisningar och vid behov stödjas när han eller hon ansöker om nedsättning av avgiften. Klienten kan göra sin ansökan om nedsättning på en fritt formulerad blankett, men enligt god förvaltningssed är det motiverat att kommunen utarbetar blanketter för ansökan om nedsättning.

Övriga ändringar

Tillämpningsområdet **för avgiften för oanvänd och oavbokad service (3 §)** utvidgades i lagändringen så att avgift även i fortsättningen kan tas ut för alla mottagningstjänster inom hälsovården (inklusive t.ex. reserverade laboratorie- och bilddiagnostikbesök) samt social- och hälsovårdens kortvariga vård- eller boendeserviceplatser, om klienten utan godtagbar orsak och utan att avboka tiden eller platsen underlåtit att komma till servicen. I fortsättningen får avgiften endast tas ut hos personer som fyllt 18 år, när den nuvarande gränsen för uttag av avgiften är 15 år. I lagen föreskrivs det närmare om förutsättningarna för uttag av avgiften. Dessa omfattar bl.a. information om möjligheten att ta ut avgift, anvisningar om avbokning samt skäligheten i uttag av avgift. Under vissa förutsättningar kan kommunen ta ut en avgift också när den själv eller på initiativ av klienten eller dennes företrädare bokat tid och plats (anvisningar och en påminnelse om bokningen ska ges skriftligt).

Bestämmelserna om **avgift av dem som inte är bosatta i Finland (13 §)** har preciserats och förtydligats och en ändring, som till vissa delar utvidgar avgiftsfriheten för personerna inom avgiftens tillämpningsområde, har gjorts i paragrafen. Utgångspunkten är att avgift i fortsättningen inte får tas ut för

- vaccinationer som ingår i ett nationellt vaccinationsprogram enligt 44 §, allmänna frivilliga vaccinationer enligt 45 § 1 mom. och obligatoriska vaccinationer enligt 47 § i lagen om smittsamma sjukdomar
- undersökning och sådan brådskande vård och förskrivning av läkemedel för vården som avses i 50 § i hälso- och sjukvårdslagen i syfte att förhindra smittspridning när det gäller en allmänfarlig smittsam sjukdom
- undersökning, vård och förskrivning av läkemedel för vården av en gravid hivpositiv person.

Om indexjusteringar

Eurobeloppen för avgifterna i klientavgiftslagen samt minimibeloppet för personligt bruk och inkomstgränserna för de inkomstrelaterade avgifterna i euro ska justeras utifrån ändringarna i folkpensions- och arbetspensionsindexet 2021. Indexjusteringarna gäller också de avgifter som träder i kraft vid ingången av juli. Avgiftstaket i euro ska också justeras utifrån ändringarna i folkpensionsindexet 2021, och det indexjusterade nya avgiftstaket träder i kraft med det indexjusterade eurobeloppet. De indexjusterade eurobeloppen publiceras under 2021. Alla indexjusterade eurobelopp träder i kraft den 1 januari 2022.

Om den fortsatta beredningen

Beredningen av den andra fasen av reformen av klientavgiftslagen fortsätter ännu under denna regeringsperiod. Det noggrannare innehållet i och genomförandet av reformen är under arbete. I reformens andra fas stöder man fortsättningsvis, som en del av tjänsternas utveckling, en förbättring av tillgången och tillgängligheten till tjänsterna. Dessutom ser man över klientavgifterna särskilt som en del av de mål som

ställt för de blivande välfärdsområdena. Innehållsmässigt och tidsmässigt är reformen kopplad till genomförandet av dessa utvecklingsprojekt och social- och hälsovårdsreformen samt den fortsatta utvecklingen av välfärdsområdenas ställning.

När det gäller reformen av lagstiftningen om tjänster för äldre, pågår beredningen av reformens andra fas. I samband med detta bereds ändringar av dels äldreomsorgslagen, dels socialvårdslagen när det gäller service i hemmet och boendeservice. Som en följd av reformen bereds ändringarna i klientavgiftslagen i samband med detta. Målet är att förslaget sänds på remiss i maj 2021. Lagen avses träda i kraft vid ingången av 2023.

När det gäller avgifter för service för handikappade bereds ändringarna i klientavgiftslagen i samband med en reform av handikappservicelagen (syftet är att ändringarna i denna lag ska träda i kraft vid ingången av 2023).

Klientavgiftslagen är en del av det så kallade lagpaketet Sote100, genom vilket de tekniska ändringarna till följd av social- och hälsovårdsreformen genomförs i den övriga lagstiftningen.

Ytterligare information:

Social- och hälsovårdsministeriets uppgift är att utveckla lagstiftningen och den allmänna styrningen. Social- och hälsovårdsministeriet kan inte i enskilda fall ta ställning till tillämpningen av klientavgiftslagen.

Kommuninfot har beretts i samarbete med Kommunförbundet. Kommunförbundet har inom ramen för sina egna uppgifter möjlighet att ge kommunerna sakkunnigstöd om tolkningsriktlinjer för de myndigheter som ska tillämpa lagen.

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården och regionförvaltningsverken styr och övervakar social- och hälsovården.

Ytterligare information om kommuninfo:

Specialsakkunnig Marjo Kekki, Social- och hälsovårdsministeriet/ Avdelningen för klienter och tjänster, tfn 02951 63253, fornamn.efternamn@stm.fi

..... **FAKTARUTA**

- Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården:
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1992/19920734>
- RP 129/2020 rd behandlas i riksdagen:
https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Sidor/RP_129+2020.aspx

.....